

משיעורי הרב קוק עין איה- מסכת ברכות

פיסקה קכג

הנהו בריוני דהוו בשבבותי' דר"מ דהוו קא מצערו לי' טובא, הוה קא בעי ר"מ רחמי עליהו כי היכי דלימותו, א"ל ברוריא דביתהו, מאי דעתיד משום דכתיב יתמו חטאים מן הארץ, מי כתיב חוטאים חטאים כתיב, בעי רחמי עלייהו דליהדרו בתשובה כו'.

פירוש הרב קוק זצ"ל

דבר פשוט הוא שהאדם הוא בעל בחירה חופשית ואין מכריח על צדקו ורשעו. אמנם גם זה פשוט שאם האדם חפץ בדרך צדקה מסייעין אותו. ע"כ חשב ר"מ כיון שאלה הבריוני היו נשחתיים בתכלית, ואינם פונים כלל אל חפץ הישרת רכס, איך תועיל תפילה לשנות את בחירתם, מה שהוא חק כללי קבוע, שלא יכריח השם ית' בחירת האדם, וזהו יסוד כל התורה כולה.

אמנם ברוריה השכילה, כי אין לך רשע בעולם שלא הי' בוחר יותר ללכת בדרך טוב מדרך רע, אלא שיצרו אונסו ומטעהו, ע"כ הוא אומלל והולך בדרכי רשע. אבל אין לך אדם שיהי' נשחת לגמרי, שלא יועיל לו חינוך הגון ותוכחת חכמה ברב או במעט. ע"כ אין להתיאש מלבקש רחמים שישובו לשמור ארחות צדק גם הפושעים היותר גדולים.

והיא ההשקפה החודרת על רוממות ערך נפש האדם שעשאה אלהים ישרה וטובה, ואי אפשר שהאדם ישנה צורתה וטבעה הטוב. ע"כ יתכן לבקש רחמים על אומללים כאלה, כעל כל החולים שאינם יכולים לעזור לעצמם עם כל חפצם להעזר.

והנה לדעת הסוברים, שנפש האדם היא רק הכנה לקנות נצחיות ע"י דעות טובות מושכלות ומדות ומעשים טובים, אפשר להיות נפש נשחתת לגמרי מאין דרך לבקש רחמים על הטבתה, זולת בהיותו מעצמו משנה בחזקת היד בחירתו והרגלו ע"י כח מדת הגבורה שבנפש האדם.

אבל לפי הדעת הנכונה, שהנפש היא עצם חי ונשגב, כאחד האישים העליונים היא עומדת בצורתה, ורק במקרה נפסדה ממקרי הגוף, אבל חפצה לעולם לעלות במעלות הצדק והמשרים, ע"כ ראוי להתפלל שהחטאים ישובו ולא יהיו עוד רשעים.

ויתכן מה שהסמיך לזה בכתוב "ברכי נפשי את ד'", שתברך את ד' על חלקה שבראה מאור החכמה והיושר האלהי, עד שא"א השחתתה לגמרי באופן שאין אפשרות להיות תם ונאפס כ"א החטאים, שלא יהיו עוד רשעים ולא החוטאים, שהנפש הנבראת מאור העליון לא תתם, ותחי עוד לנצח.

1. פסיקת הרב עובדיה יוסף

שאלה: האם יש להתפלל על אדם רשע שיחזור בתשובה, או שמותר לקללו שיאבד מן העולם?

תשובה: בהלכה הקודמת ביארנו שאסור לקלל שום אדם מישראל, ובסוף דברינו הזכרנו שאמנם מצאנו בכמה מקומות שתלמידי חכמים קללו או התפללו לנפילת שונאיהם, וכתבנו שזאת משום שיש מקרים שבהם מותר לקלל, ונבאר.

בגמרא במסכת בבא קמא (דף צד:) אמרו, ונשיא "בעמך" לא תאור, בעושה מעשה עמך. כלומר, כל מה שאסרה התורה לקלל נשיא, היינו דוקא בנשיא ש"עושה מעשה עמך", שמקיים את מצוות התורה שנתנו לעם ישראל, אבל נשיא שאינו מקיים את מצוות התורה, אין איסור לקללו. וכל שכן סתם אדם שאינו עושה מעשה עמך, שאין שום איסור לקללו. וכן פסקו בפירוש במה מרבתינו הראשונים. וכן פסק הגאון רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (החפץ חיים) בביאור הלכה (סי' שכט ס"ב).

והוא הדין לענין העוון החמור לבזות שום אדם מישראל, שזהו דוקא בעושה מעשה עמד, וכן לענין החיוב להוכיח (להעיר) את חברו כשעושה מעשה איסור, שזהו דוקא באדם העושה מעשה עמד, אבל אם אינו עושה מעשה עמד אין שום חיוב להוכיחו על עוונותיו, וכן אין איסור לבזותו (כמובן באופן מוצדק), וכמו שנראה מדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' דעות). וכן פסק בספר חפץ חיים (כלל ז'). וכמו כן מותר לעשות מחלוקת עם הרשעים, כמו שכתב רבינו יונה בספר שערי תשובה (שער ד' סי' נט). (ואמנם יש מקום רב לחלק בין אותם שלא שמרו תורה ומצוות בזמן רבותינו לבין היהודים החילוניים בזמנינו, אך בנקודה זו נגע רק בהלכה הבאה).

אלא שבגמרא בברכות (דף י.), הובא מעשה בבירונים שהיו דרים בשכנותו של רבי מאיר והיו מצערים אותו הרבה, היה מבקש עליהם רבי מאיר רחמים שימותו, אמרה לו אשתו ברוריה, טעמך שאתה מתפלל עליהם שימותו הוא משום שכתוב "יתמו חטאים מן הארץ", וכי כתוב "חוטאים", ועוד שהרי בהמשך הפסוק נאמר "ורשעים עוד אינם", וכי אם ימותו החוטאים הרשעים אינם (כלומר, אין משמעות נכונה למילים אלו אם אמרנו כבר שתמו החוטאים), אלא בקש רחמים עליהם שיחזרו בתשובה, ואז רשעים עוד אינם, מפני שיהיו גם הם צדיקים. ומכאן לכאורה מבואר שאין לקלל את הרשעים, וכן אין לעשות עמהם מחלוקת, אלא להתפלל עליהם שלא יחטאו, ולהשתדל להוכיחם בדרכי נועם לשוב בתשובה שלימה.

אמנם יישוב הדברים הוא, שאדם שהוא חוטא, אך אינו מזיק מבחינה רוחנית לאחרים, וגם אינו חוטא בכדי להכעיס את בוראו (כמו רוב החוטאים, שאינם חוטאים בכדי להכעיס, אלא חוטאים מפני שנח להם ללכת בשרירות לבם אחר תאוות העולם הזה), אין לקללו כלל, אלא יש להתפלל עליו שיחזור למוטב ויעבוד את בוראו, אבל אדם החוטא ומחטיא את הרבים, או שיש בידו שררה ומנצלה על מנת למנוע תורה מישראל, או בכדי להצר לתלמידי חכמים וכדומה, הרי שאין להתפלל על אדם כזה שיחזור בתשובה, כי בכל רגע ורגע הוא מונע תורה וקדושה מישראל, והרי הוא ממשנאי ה' אשר מצוה לשנאתם, כמו שנאמר בתהלים משנאיך ה' אשנא, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי. וכן הדין לענין אנשים המפיצים דברי אפיקורסות כדי להטעות את ישראל, בכל צורה שהיא, או אנשים המפיצים דברי שנאה כנגד תלמידי חכמים וכנגד תורתנו הקדושה, כל אלה אנו מתפללים עליהם שירחם ה' על שארית עמו ויאבד את אלה הרשעים. אם כי לא לנו ניתנה הרשות לפגוע בהם כמובן. וכבר ביארנו בהלכות כבוד הורים, כי אף על פי שיש לו לאדם לכבד את הוריו גם אם אינם שומרי תורה ומצוות, כל זה דוקא אם אינם שומרים תורה ומצוות אך גם אינם מונעים ממנו לשמור תורה, אבך אם הם רודפים אותו ומנגחים את הדת בשנאה, מנעם ה' מכבוד ואין שום חיוב לכבדם כלל. אבל אותם טועים שעושים איסורים ואינם מקימים את המצוות, אין לקללם חלילה, אלא להתפלל לשלומם מבחינה רוחנית, שיעשו כל ישראל אגודה אחת לעבוד את בוראם.

3. "שאלו לחכמה חוטא מה עונשו, אמרה להם 'הנפש החוטאת היא תמות'... שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו, אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, הוא שנאמר: 'טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך'... שהוא מורה להן דרך, שיעשו תשובה" (פסדרי"כ, פר' שובה).

4. ברכות דף י עמוד א

אותם בריונים שהיו בשכנותו של רב זירא

שהיה מקרבם כדי שיחזרו להם בתשובה

והיו חכמים מקפידים

כשמת ר' זירא אמרו: עד עכשיו היה הקטן חרוך-השוקים (כיניו של ר' זירא) שהיה מבקש עלינו רחמים,

עכשיו מי יבקש עלינו רחמים?

הרהרו בלבם ועשו תשובה

5. רמב"ם מורה נבוכים

הנשמות הנשארות אחר המוות אינה הנשמה ההווה באדם בזמן שמתהווה, כי זו ההווה בעת התהוותו היא כוח ההכנה בלבד, והדבר הנפרד לאחר המוות הוא הדבר שהושג בפועל.